

Душа на старонках Кнігі

Музей кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі — адметная экспазіцыйная прастора, якая з’явілася ў новым будынку галоўнай кніжніцы краіны ў 2006 годзе. За час сваёй дзейнасці музей стаў яркай візітоўкай бібліятэкі. У пастаяннай экспазіцыі прадстаўлены рукапісы, старадрукі, у тым ліку скарынаўскія, і рэдкія выданні, якія з’яўляюцца неад’емнай часткай айчынай і сусветнай кніжнай спадчыны. З 2006 года ў музеі было рэалізавана сотні выставачных знакавых праектаў. Місія Музея кнігі з часоў свайго заснавання застаецца нязменнай: папулярываваць і набліжаць да шырокай аўдыторыі ўнікальныя каштоўныя помнікі кніжнай культуры.

Нядаўна Музей кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адзначыў 15-годдзе з моманту адкрыцця. Да юбілейнай урачыстасці ў сценах нацыянальнай кніжніцы быў праведзены круглы стол, адбылася прэзентацыя выстаўкі пад назвай «5+5+5».

Судакрануцца са спадчынай Скарыны

Галоўныя тэмы, абмеркаваныя падчас круглага стала, датычыліся ролі Музея кнігі ў папулярывацыі кніжнай культуры, праблем і інавацыйных падыходаў да арганізацыі работы з наведвальнікамі. Мела месца і дыскусія аб перспектывах і кірунках далейшай дзейнасці. У ёй прынялі ўдзел супрацоўнікі айчынных музеяў і бібліятэк, навуковых і адукацыйных устаноў, даследчыкі. Мадэратарам выступіў намеснік генеральнага дырэктара — дырэктар па навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аляксандр Суша. У прывітальнай прамове ён падкрэсліў, што ідэя стварэння музея кнігі з’явілася задоўга да яго афіцыйнага адкрыцця: досвед назапашваўся, прычым не толькі апошнія 15 гадоў.

Прафесар кафедры этналогіі, музеялогіі і гісторыі мастацтваў БДУ Аляксандр Гужалоўскі падкрэсліў два аспекты музейнай дзейнасці: дзяржаўна-прыватнае партнёрства і музейна-педагагічныя праекты.

Музейная педагогіка ў Беларусі ўжо інстытуцыянізавалася, бо не толькі рэалізоўвацца на практыцы, але і выкладаецца ў навуковых установах, з’яўляецца аб’ектам тэарэтычнай рэфлексіі: распрацоўваюцца метадычныя даследаванні, выходзяць артыкулы, — заўважыў навуковец. — І гэта моцны бок Музея кнігі.

Кнігазнаўца і былы загадчык аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Тацяна Рошчына згадала перадгісторыю стварэння музея:

— Сама ідэя бярэ пачатак на старонках прэсы. Яшчэ ў 1980-я гады ў «ЛіМе» разгарнулася дыскусія наконт таго, якія музеі патрэбны краіне. Адна з прапаноў і датычылася стварэння музея кнігі на базе аддзела рэдкіх кніг, — распавядала Тацяна Рошчына. — Калі стала ясна, што нацыянальная кніжніца атрымае новы будынак, распрацавалі канцэпцыю развіцця аддзела рэдкіх кніг, дзе і былі вызначаны кірункі будучага музея.

Галоўны бібліяграф навукова-даследчага аддзела кнігазнаўства Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Галіна Кірэева пачала выступленне словамі Петrarкі, прамоўленымі знакамітым паэтам больш ад 500 гадоў таму: нельга трымаць кнігі замкнёнымі, як у турме, яны павінны абавязкова пераходзіць з бібліятэкі ў памяць.

Скрутак паморскі стараверскі, XIX ст.

— Гэтыя словы і з’яўляюцца сімвалам Музея кнігі, — нагадала Галіна Кірэева. Эксперт падзялілася ўспамінамі пра першы этап яго стварэння ў новым будынку бібліятэкі і падкрэсліла, што менавіта Музей кнігі прэзентуе для шырокай аўдыторыі кніжнае багацце, якім валодае бібліятэка і наша краіна.

Адным з найбольш уражлівых і эмацыянальных быў расповед Наталлі Марцынкевіч. Яна працавала

ў 2005—2007 гадах у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, у тым ліку і загадчыцай музейнай і экскурсійнай дзейнасці. Былая супрацоўніца згадала, як яны з калегамі пісалі лісты да музейшчыкаў у Маскву, каб тыя падзяліліся досведам, як правільна выбраць патрэбнае абсталяванне. Наталлі і сама ездзіла ў Маскву, каб не памыліцца ў выбары вітрын замежнай вытворчасці — у Беларусі аналагаў не было. Калі вітрыны, што адпавядалі ўсім умовам, выбралі і яны былі дастаўлены ў бібліятэку, выявілася, што абсталяванне не можа трапіць унутр памяшкання праз дзверы. Выйсце знайшлі: нягледзячы на моцны штармавы вецер, які ўзняўся ў той дзень, вітрыны ўздымалі з вуліцы кранам.

Прафесар кафедры бібліятэчна-музейнай дзейнасці Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Ларыса Доўнар адзначыла, што апошнія 15-годдзе стала знакавым і феноменальным для галіны беларускага кнігазнаўства — і ў кожным рэгіёне Беларусі, і за яе межамі пра айчыннае кнігазнаўства і кніжную культуру даведліся значна больш. Паводле слоў прафесара, бібліятэка стала прыцягальным асяродкам і для дзяцей, і для моладзі, і для прафесіяналаў.

Загадчыца філіяла «Музей беларускага кнігадрукавання» Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка Славана Гаўрылава адзначыла, што цяпер вяртаецца цікаваць да сапраўднай кнігі: менавіта яе хочучь пагартыць дзеці і навучэнцы падчас экскурсій. Да экрану смартфонаў ужо звыклі, яны не ўспрымаюцца эксклюзівам. Людзі жадаюць судакрануцца са спадчынай Скарыны, таму значнасць музеяў кнігі з часам будзе толькі ўзрастаць.

Адной з самых прачулых была прамова галоўнага захаваўніка фондаў Веткаўскага музея стараабрадніцтва і беларускіх традыцый імя Ф. Р. Шклярава Святланы

Знаёмства з экспазіцыяй.

Лявонцэвай. Яна згадала гісторыю знаходкі кніжных скарынаў. Уздзельнікі шукавалі экспедыцыі, сярод якіх была і Святлана, трапілі ў глухую вёску, зайшлі ў стары дом і заспелі жанчыну вельмі паважнага ўзросту за чытаннем старадаўняй кнігі. Калі высветлілася, якую кнігу чытала гаспадыня, то ўсе прыйшлі ў вялікае хваляванне: гэта аказаўся львоўскі Апостал Івана Фёдарова 1574 года, знакаміты сваім пасляслоўем. Жанчына пагадзілася аддаць кнігу ў бібліятэку. Ад прапанаваных грошай адмовілася: «Прадаць кнігу ніяк няможна, бо не яна наша, а мы — я».

— Калі чалавек у глухой вёсцы разумее, што не яму гэтая культура належыць, а ён прыналежны да культуры, то павязь-час для яго не знікае, ніч не перарываецца. Хачу пажадаць усім нам адчування прыналежнасці да вялікай кніжнай культуры, каб час ад рук Францыска Скарыны, Івана Фёдарова і Пятра Мсціслаўца не перарываўся. Тады ў нас будзе адчуванне годнасці, як і ў тых людзей, што перадавалі нам гэтыя кнігі, — зазначыла Святлана Лявонцэва.

Загадчык Літаратурнага музея Максіма Багдановіча — філіяла Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Міхал Бараноўскі падкрэсліў важнасць чалавечага фактару: паняцце каштоўнасць узнікае як плён працы людзей.

— Каб чалавек разумеў бяспэканнасць музейнай рэчы, гэтую інфармацыю да яго трэба данесці, інакш экспанат так і застаецца на паліцы, нікому невядомы. Працуючы з музейнымі калекцыямі, рыхтуючы выстаўкі, цікавіцца айчынай культурай, адкрываеш для сябе вялікую яе скарбніцу. У кантэксце Музея кнігі мне падаецца, што беларускай кнізе з прамоўтарамі пашчасціла: праекты, якія ладзяцца ў бібліятэцы, сапраўды ўзорныя — на іх раўняюцца і іншыя бібліятэкі, і музейшчыкі — сочаць за навінамі, стараюцца нешта пераняць, нечама навучыцца. Пераемнасць, якая ёсць у музеі кнігі, павінна быць захавана на будучыню, — выказаў пажаданне Міхал Бараноўскі.

Шэраг выступоўцаў згадвалі гісторыі стасункаў, датычных супрацоўніцтва з Музеям кнігі, распавядалі пра

Біблія Ф. Скарыны. Чатыры кнігі царстваў. Прага, 1518 г.

калег, якія на розных этапах спрычыніліся да стварэння ўстановы, адзначалі яе важнасць для айчынай культуры і выказвалі ўдзячнаць. Юбілей Музея кнігі стаў нагодай і для адметных падарункаў у яго фонды — шэрагу каштоўных выданняў, у тым ліку з аўтографамі знакамітых пісьменнікаў мінулага стагоддзя, і твораў мастацтва.

Навука на пальмавых лістах

Падчас адкрыцця юбілейнай выстаўкі «5+5+5» Аляксандр Суша адзначыў, што музейна-экспазіцыйную дзейнасць Нацыянальная бібліятэка распачала ад моманту свайго заснавання 100 гадоў таму, арганізоўваючы выстаўкі.

— Але толькі тады, калі адкрыўся 15 гадоў таму музей, з’явілася магчымасць паказаць самім сабе, наколькі багатую кніжную спадчыну мы маем. Сталі вяртацца выданні Францыска Скарыны і іншыя кніжныя помнікі з розных краін свету. Адбыліся шматлікія праекты, якія прыцягвалі ўвагу мноства людзей, у тым ліку звязаныя з музейнай педагогікай, — усё гэта было наватарскім. Музей, які інсталюе кнігі з фондаў бібліятэкі, стаў феноменам сучаснай айчынай культуры, — зазначыў намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

У справядлівасці гэтых слоў можна было пераканацца, азнаёміўшыся з багаццем, прадстаўленым да ўвагі наведвальнікаў — 15 рарытэтаў з фондаў бібліятэкі, якія надзвычай рэдка пакідаюць яе фондасховішча: 5 рукапісаў, 5 старадрукаваных і 5 рэдкіх выданняў.

Самы старажытны сярод фондаў кніжніцы — арабскі рукапіс 1377 года. Гэта тлумачэнні на зборнік хадзісаў «Ніша свяцільнікаў», складзены Валадзімам Мухамадам аль-Тыбі. Аўтар каментарыяў — Аль-Хусайн б. Абдула б. Мухамад ат-Тыбі. Асноўны тэкст мае дадатак пад назвай «Кніга аб імёнах людзей». Хадзіс — пагадненне аб словах і дзеяннях прарока Мухамада. 3 хадзісаў складаецца Суна — святы тэкст мусульман.

Перапісчык Абдальгафар аль-Гіфары пісаў тэкст дробным почаркам у каліграфічным стылі «наск». У рукапісе ёсць выдзеленыя златам з чорным контурам, чырвонай і сіняй фарбамі. Манускрыпт упрыгожаны мастацкімі застаўкамі ўнван. Рукапіс калісцы належаў графу Ф. І. Паскевічу. За 15 гадоў выстаўляецца ўжо другі раз.

Не менш прыцягвае ўвагу індыйскае рукапіснае кніга XIX стагоддзя, напісаная на санскрыце на пальмавых лістах, — кніга-потхі. Дакумент быў выраблены па старажытнай тэхналогіі: пальмавыя лісты адмыслова апрацоўваліся, паліраваліся, надпісы наносіліся завостраным стрыжнем з абодвух бакоў. Потым праз прабітую адтуліну лісты звязалі ў стос скураным шнуром, зверху і знізу прымацаваўшы дошчачкі-вокладкі. У кнізе-потхі выкладзена традыцыйная сістэма індыйскай народнай медыцыны — Аюрведа, альбо навука жыцця.

Ёсць сярод выстаўленых за шклом вітрын і зборнік вершаў беларускіх паэтаў 1999 года. Адмысловаць у тым, што ён існуе ў адзіным экзэмпляры. Упрыгожаны аўтографамі аўтараў вершаў, быў надрукаваны спецыяльна для бібліятэкі і падараваны ёй. Не менш каштоўны ў выставачнай інсталіцы і іншы зборнік з аўтографам беларускага паэта, хаця і быў выдадзены значна большым накладам, — «Вянок» Максіма Багдановіча, калісцы падараны паэтам сябру Мікалаю Какуеву.

Гэтыя і іншыя выданні розных эпох, кнігі, якія пабачылі свет у разнастайных краінах, на розных мовах, быццам ажываюць у промнях дня, выцягнутыя са сваіх заўсёдных сховішчаў. Яны вабяць, зачароўваюць, абуджаюць фантазію, гіпнатызуюць узруленне, перадаючы ад чалавека да чалавека сэнс быцця, разгадкі таямніцы стварэння сусветаў, ды проста цяпло чалавечых сэрцаў. Каб не знікала павязь паміж тым, што было, і тым, што ёсць...

Выстаўка ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі чакае наведвальнікаў да 24 кастрычніка.

Яна БУДОВІЧ
Фота Кастуся ДРОБАВА